

II. Ulászló király

Mátyás halála után, 1490-ben a magyar főnemesek nagy része Ulászlót kívánta látni a magyar trónon Mátyás fia, Corvin János herceg és a Habsburgok helyett. Ennek oka a várható cseh-lengyel szövetség mellett elsősorban Ulászló gyenge jellemvonásai voltak, mely tulajdonságok királyként valóban jellemezték, hiszen gyenge akaratú, kevés tehetséggel megáldott uralkodó volt. Kortársai szerény képességűnek tartották, amit a rendszeres „ökör” jelző igencsak nyomatékosított. Hamar ráragadt a „Dobzse” (lengyelül „Jól van!”) gúnynév is, hiszen kegyencei bármit kérhettek tőle, ő azt válaszolta: dobzse. A magyar főurak természetesen nem bízták a véletlenre a választást: koronázási feltételként feleségül kellett vennie a király köztudottan meddő özvegyét, Aragóniai Beatrixot (tőle csak 1500-ban sikerült elválnia), el kellett törölnie Mátyás újításait (Decretum Maius), köztük a hadiadót; vissza kellett helyeznie a nemeseket az ősi jogaikba, valamint el kellett fogadnia, hogy a fontosabb ügyekben a királyi tanácsnak van fenntartva a döntés joga. Jellemző az akkori magyar főurak ravaszására, hogy az országgyűlés által a hadiadókat és egyéb, Mátyás király uralma idején bevezetett, a jobbágyokat sújtó terheket eltöröltették, de azokat ők továbbra is beszédtek igaz törvénytelenül, csak hogy a saját zsebükre, nem adták tovább a királynak. Ez is egyik kiváló oka lett a Dózsa-féle megmozdulásoknak.

Ulászlónak a koronázás előtt vetélytársai akadtak az elhunyt Mátyás fia, Corvin János, saját öccse, János Albert és III. Frigyes fia, a Habsburg-nagyhatalmat megalapozó Miksa német király személyében. Corvin Jánostól és öccsétől, Kinizsi Pál és Báthori István erdélyi vajda csapatai segítségével szabadult meg. A jóval nagyobb fegyveres erővel rendelkező Miksa azonban megoldhatatlan problémát jelentett a már megkoronázott (a koronázási szertartásra 1490. szeptember 18-án Székesfehérvárott került sor, melyet a kiskorú esztergomi érsek helyett Laki Thúz Ozsvát zágrábi püspök végzett) Ulászló számára, s az 1491-ben megkötött, megalázó pozsonyi békében kénytelen volt lemondani Mátyás király ausztriai hódításairól, vállalta 100 000 aranyforint kártérítés megfizetését, valamint beleegyezett abba, hogy amennyiben fiú örökös nélkül halna meg, úgy Csehországot és Magyarországot a Habsburgok öröklik.

II. Ulászló Budán rendezte be udvarát, ahol Beatrix, akit a király már a titokban, szándékos formai hibával megközött házassági ceremónia után elhagyott, nemkívánatos személynek számított. A tekintély halvány szikrájával is alig rendelkező Ulászló helyett a királyi tanács tagjai kormányozták az egyre súlyosabb válságba sodródó országot. Mátyás korában kezdődött meg, hogy tehetséges, de szegény emberek egészen magas hivatalig tudtak emelkedni, ám a Jagelló-korban többen már meg sem álltak a királyi tanácsos rangjáig. Bakócz Tamás esztergomi érsek egy kerékgyártó fia volt, s több pénze volt, mint a magának a királynak. Szathmári György egyszerű kassai polgárként kezdte pályafutását, Szalkai László egy mátészalkai varga fia volt. Ez a tény önmagában nem is jelentett volna problémát, azonban köztudottá vált, hogy a főemberek kizárólag a saját hatalmukat építgetik, illetve alkotó energiájukat (például Szapolyai Istvánnál) a bárók és a köznemesek közötti harc köti le.

II. Ulászló uralkodásának legfőbb jellemvonása a gyenge királyi hatalom volt. A központi kormányzat szétesett, Mátyás reformjainak nagy része megsemmisült, pénz híján szélnek eresztették a „fekete sereget”, melynek a Délvidéket pusztító maradékát Kinizsi Pál szétverte. Általánossá vált a bárók és a köznemesek közötti küzdelem, de rosszabbodott a parasztság és a korábban fejlődésnek indult mezővárosok helyzete a rájuk erőszakolt jobbágyi kilenced miatt (nem véletlen, hogy az 1514-es parasztfelkelés bázisát a mezővárosban élők alkották). A világgazdasági viszonyok alakulása sem kedvezett térségünknek, mivel az Anjouk korától meginduló fejlődés - melynek alapját a magyar arany és a cseh ezüst képezte - a földrajzi felfedezések eredményei miatt a 15. század végén megtört, ennél fogva Közép-Európa elvesztette gazdasági jelentőségét. A köznemesség pedig védekezni próbált a király (valójában annak kapzsi tanácsadói (Brandenburgi György)) törvénytelen intézkedései ellen, jelesül ez az 1504. évi I. törvénycikkben öltött testet, amely cikk kimondja, hogy a királyi parancsnak (különösen adó ügyben) törvénytelenül engedelmessé alispánt a legközelebbi megyegyűlésen le kellett váltani, ha nem váltanak le, akkor az egész megye nemessége megszűnik nemesnek lenni és birtokát veszti.

A fokozódó problémákat - melyeknek oka a politikai, társadalmi és gazdasági rendszer működési zavara volt - jelezte az 1514-es Dózsa-féle parasztfelkelés is, melyet a nemzeti történelmi emlékezet jellemzően pozitív eredményként tartott számon. A magyar nép életére adó paraszti-falusi-mezővárosi társadalom feletti zsarnokoskodás káros voltát és veszélyességét, valamint a megmerevedő társadalmi rend felfrissülésének kísérletét látták benne. A parasztfelkelés vezetői nem „klasszikus” értelemben vett jobbágyok voltak, hanem fegyverforgatók és papok. Az említettekén kívül részt vettek félszabad, félkatonai elemek is. A felkelésnek két célja volt: a szolgáltatás normalizálása (azaz nem a hivatalos rend elleni harc), illetve a vallási reformmozgalom kiteljesedése. A parasztfelkelést Szapolyai János erdélyi vajda verte le, ám annak társadalmi és gazdasági hatása évszázadokra visszavetette Magyarországot, hiszen az addig többé-kevésbé nyugati típusú fejlődés az 1514. októberi országgyűlés által hozott törvények és a Hármaskönyv joggyakorlata miatt nemcsak hogy megtorpant, hanem visszafejlődött, s ezek a viszonyok konzerválódtak.

1492 júniusában meghalt Ulászló apja, IV. Kázmér lengyel király. Jog szerinti örököse Ulászló lett volna, ám ő öccse, János Albert javára lemondott a lengyel trónról, és ezzel a Jagelló-dinasztia cseh-magyar és lengyel ágra szakadt. A két testvér eleinte szövetséges volt, mely szövetség a Habsburgok ellen irányult. Idővel azonban nyilvánvalóvá lett, hogy a két ország közös érdekeinél - elsősorban a török fenyegetés miatt - erősebb a Habsburgokkal való megegyezés érdeke. 1506-ban megújították az 1491-es szerződést, amit kiegészítettek azzal, hogy az időközben újra megnősült (1502-ben feleségül vette Foix-i Annát, Candale grófnőjét, XII. Lajos francia király rokonát) Ulászló leánya, Anna férjhez megy Miksa német-római császár egyik unokájához, míg a király születendő fia (a későbbi II. Lajos) majdan egy Habsburg főhercegnőt kap feleségül. A Habsburg-Jagelló házassági szerződést 1515-ben Bécsben megújították, s meglétét a térségben erősödő Habsburg-befolyás eredményeként lehet értékelni, hiszen Zsigmond lengyel király - aki szintén Ulászló öccse volt - is elismerte a Habsburgok jogait, cserébe Miksa többé nem támogatta ellenségeit, a Német Lovagrendet és a Moszkvai Nagyfejedelemséget. A magyar rendek viszont nem akartak Habsburgot a magyar trónon, s a maguk jogának tartották a szabad királyválasztást (1498-as, 1505-ös törvény). 1505-ben még azt is kinyilvánították, hogy Ulászló fiának halála után nemzeti királyt választanak. A királynak 1506. július 1-jén született meg örököse, a későbbi II. Lajos, azonban a gyermekáldás örömét beárnyékolta, hogy Anna királyné néhány héttel később, a szülést követő gyermekágyi lázban meghalt. Ulászlót olyannyira megviselte felesége halála, hogy letargikus állapotba került (valószínűleg agyvérzést kapott számos történész véleménye

szerint), melyben élete végéig szenvedett. 1504-ben szélütés érte, így még kevésbé volt képes beleszólni az ország kormányzásába. Helyette Szapolyai János, Bakócz Tamás esztergomi érsek, Perényi Imre nádor és Szathmári György kancellár kormányzott.

Ulászló uralkodása idején a központi kormányzat rohamos gyengülése ellenére nem érte komolyabb erejű támadás az országot, mivel a törökök figyelmét Perzsia és a Földközi-tenger partvidéke kötötte le. A Mátyás idejében, 1483-ban kötött békét rendszeresen megújították (1495, 1498, 1503, 1511).

II. Ulászló 60. születésnapja után két héttel, 1516. március 13-án halt meg Budán. Temetésére hat nappal később, március 19-én került sor Székesfehérvárott. Fiát, az ekkor tízéves Lajos herceget még 1508-ban magyar, 1509-ben cseh királlyá koronáztatta, hogy biztosítsa számára mindkét ország koronáját. Halálos ágyán, 1516. március 12-én a maga elé hívatott országnagyok jelenlétében Bakócz Tamás esztergomi érseket, Bornemissza János budai várnagyot és Hohenzollern György brandenburgi őrgrófot (Ulászló első feleségének, Brandenburgi Borbálának az unokaöccsét) nevezte ki kiskorú fia gyámjaivá. Egy szétzüllött országot és 403 000 forint adósságot hagyott maga után.

Ulászló király két ízben is járt Bátán. 1495-ben Pécsről jövet szakította meg útját, hogy felkeresse a híres kegyhelyet. 1501-ben pedig a jubileumi szentév kegyelmeit nyerte el Bátán. Egyik leveléből azt is tudjuk, hogy betegsége idején azt tervezte, hogy gyógyulása érdekében Bátára zarándokol.